

Ilgalaikių institucinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros programų metinių ataskaitų pateikimo ir vertinimo tvarkos aprašo priedas

(Ilgalaikės institucinių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros programos vykdymo metinės ataskaitos pavyzdinė forma)

ILGALAIKĖS INSTITUCINĖS MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR EKSPERIMENTINĖS (SOCIALINĖS, KULTŪRINĖS) PLĖTROS PROGRAMOS METINĖ ATASKAITA

Gauta Lietuvos mokslo taryboje

(Data – pildo Taryba)

Ataskaitos registracijos Nr.

(Pildo Taryba)

1. DUOMENYS APIE PROGRAMĄ

Programos pavadinimas	Vilniaus istorija. Tyrimai
Mokslo ir studijų institucija (programos vykdytoja)	Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, 01108 Vilnius; tel. (8~5) 261 4436; el paštas sekretoriatas@istorija.lt ; 111955361
Programos trukmė	2012-2016 m.
Laikotarpis, už kurį teikiama ataskaita	2013
Programai skirti norminiai etatai	11,33

2. PROGRAMOS VYKDYTOJAI

Eil. Nr.	Mokslo laipsnis	Vardas, pavardė	Pareigos
Programos vadovas			
1.	Dr.	Zita Medišauskienė	vyr. m. darb. (0,25 et.)
Kiti programos vykdytojai			
2.	Dr.	Darius Baronas	vyr. m. darb. (0,5 et.)
3.	Dr.	Edmundas Gimžauskas	m. darb. (0,5 et.)
4.	Dr.	Saulius Grybkauskas	m. darb. (0,25 et.)
5.	Dr.	Vytautas Jogėla	m. darb. (1,0 et.)
6.	Dr.	Rytis Jonaitis	j. m. darb. (0,5 et.)
7.		Irma Kaplūnaitė	j. m. darb. (0,5 et.)
8.	Dr.	Algimantas Katilius	j. m. darb. (0,5 et.)
9.	Dr.	Elmantas Meilus	vyr. m. darb. (0,5 et.)
10.	Dr.	Rimantas Miknys	vyr. m. darb. (0,25 et.)
11.	Dr.	Vytautas Petronis	m. darb. (0,25 et.)
12.	Dr.	Virgilijus Pugačiauskas	m. darb. (0,5 et.)
13.	Dr.	Stephen Rowell	vyr. m. darb. (0,5 et.)
14.		Saulius Sarcevičius	j. m. darb. (1,0 et.)
15.	Dr.	Gintas Sliesoriūnas	m. darb. (0,25 et.)

16.	Dr.	Vitalija Stravinskienė	m. darb. (0,5 et.)
17.	Dr.	Agnius Urbanavičius	m. darb. (1,0 et.)
18.	Dr.	Gediminas Vaitkevičius	m. darb. (1,0 et.)
19.		Oksana Valionienė	j. m. darb. (0,5 et.)
20.	Dr.	Gediminas Vaskela	m. darb. (0,5 et.)

3. ATLIKTI DARBAI IR PROGRAMOS REZULTATAI

Pateikite programos ataskaitinio laikotarpio rezultatų santrauką pagal programos tikslus ir uždavinius. Pristatykite tarpinius nepublikuotus ir sklaidos priemonėmis nepristatytus programos ataskaitiniu laikotarpiu atliktus darbus (pvz., įvairūs parengiamieji darbai, infrastruktūros kūrimas, medžiagos kaupimas, atlikti tyrimai ir pan.).

2013 m. įgyvendinant programą tyrėjų grupė atliko darbus pagal visus tris programos tikslus: tęsiant istorinės ir archeologinės medžiagos kaupimą, buvo atliekami tyrimai ir skelbiami tyrimų rezultatai programoje numatytomis temomis, toliau buvo kaupiami Vilniaus istorijos šaltiniai numatytam dokumentų rinkiniui, taip pat rengiamos planuotos šaltinių publikacijos; vykdoma tyrimų rezultatų sklaida Lietuvos ir tarptautinėje mokslo bendruomenėje.

1 uždavinys: Vilniaus miesto istorinių problemų tyrimai

1.1 Atliekant Vilniaus kūrimosi ir ankstyvojo jo istorijos periodo tyrimus (XIII-XVI a.), nagrinėtos temos:

R. Jonaitis (0,5 et.) Toliau tyrinėjant temą „Staciatikių gyvenvietė Vilniuje“, 2013 m. buvo atlikti išsamūs kapinyno Bokšto g. 6 osteologinės medžiagos radiokarboninio datavimo C¹⁴ (AMS) tyrimai, kurie leido naujai pažvelgti į Vilniaus kaip miesto, pradžios istoriją. Buvo atlikta preliminarini juvelyrinių dirbinių (apgalvių, žiedų, antsmilkinių) iš to paties kapinyno analizė. Bokšto g. kapinyno dirbiniai buvo peržiūrėti analogiško Kernavės Kriveikiškio kapinyno kontekste. Įteiktas straipsnis

Исследования на территории “Civitas Rutenica” в Вильнюсе в 2012 г. (Не)ождаемые открытия, *Археология и история Пскова и Псковской земли*, (0,4 a.l., planuojama išleisti 2014 m. pavasarį).

Pagal programą planuoto parengti straipsnio „XIII-XV a. miestiečių mados tendencijos Bokšto g. 6 kapinyno pavyzdžiu“ parengta didžioji dalis teksto. 2014 m. jis bus baigtas rengti, papildžius Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos lyginamąją medžiaga.

I. Kaplūnaitė (0,5 et.) Tyrė katalikų rajono raidą Vilniuje, vykdydama materialinės kultūros palyginamuosius tyrimus. Dirbo dviem kryptimis: 1. Lietuvos nacionalinio muziejaus fonduose 3D skaneriu skanavo XIII – XVI a. buitinės keramikos, aptiktos vakarinėje Vilniaus senamiesčio dalyje ir pilių teritorijoje, fragmentus (iš viso 2500 vnt.). Remiantis jais šiuo metu ruošia (kartu su G. Vaitkevičiumi) buitinės keramikos tipologiją, kuri leis patikslinti kultūrinių sluoksnių datavimą ir nustatyti katalikų rajono Vilniuje chronologinę raidą iki 25 m. tikslumu. 2. Rinko ir analizavo užsienio šalių (Skandinavijos, Rusijos, Lenkijos, Anglijos) literatūrą apie katalikišką christianizaciją, miestų kūrimosi teorijas, svetimšalių kolonijas miestuose ir pan. Nagrinėjo ilgalaikėje programoje numatytų straipsnių parengimui reikalingą istorinių, archeologinių, architektūros tyrimų medžiagą (VAA archyvas; tyrimų ataskaitos ir pan.). Įteiktas programoje neplanuotas straipsnis apie Katalikų rajono materialinę kultūrą:

Мусор в повседневной жизни жителей католического района Вильнюса в 15 – 16 вв.,

Археология и история Пскова и Псковской земли, planuojama išleisti 2014 m. pavasarį. (0,45 a.l.)

2013 m. buvo planuotas parašyti straipsnis apie buitinę keramiką iš katalikų rajono/miesto Vilniuje, tačiau tam sukliudė techninės priežastys. Buvo planuojama keramikos fragmentus muziejuje skanuoti 3D skaneriu. Buvo numatyta, kad aparatas ir programa bus gauti 2012 m. gruodžio pabaigoje, tačiau jie pristatyti tik 2013 m. kovo pabaigoje. Balandį - gegužę vyko derinimo darbai ir bandymai. Birželį - rugpjūtį buvo skenuojami keramikos fragmentai muziejuje (apie 2500 vnt.). Rugsėjį - gruodį nuskanuota medžiaga buvo apdorojama kompiuterine programa. Taigi, buitinės keramikos tipologijos ir chronologijos sudarymas bei tolimesnė analizė bus daroma jau 2014 m. 2014 m. bus parašytas ir numatytas straipsnis. I Kaplūnaitė savo tyrimus pristatė konferencijoje Pskove ir doktorantų konferencijoje Klaipėdoje.

S. Sarcevičius (1,0 et.) Atliekant Vilniaus materialinės kultūros tyrimus, toliau dirbo prie temų apie statybinę keramiką Vilniuje. Rinkta medžiaga apie Vilniaus statybinės keramikos atspaudus (ženklus) (XIV - XVII a.), rinkta šiai temai bibliografija. Taip pat su tuo susiję plytų matavimo - fiksavimo darbai Šv. Mikalojaus bažnyčioje. Ši medžiaga bus panaudota rengiamam straipsniui 2014 m. Parengta kolektyvinio straipsnio „**Geocheminiai tyrimų metodai archeologijoje – taikymo galimybės**“ dalis. **Įteiktas rengiamai knygai „Metodai Lietuvos archeologijoje. Mokslas ir technologijos Lietuvos praeities pažinimui“.** **Autorių kolektyvas:** Ričardas Taraškevičius, Audronė Bliujienė, Bronislavas Karmaza, Algimantas Merkevičius, Rėda Nemickienė, Gintautas Rackevičius, Rimutė Stakėnienė, Dainius Strazdas, Simona Širvydaitė, Gediminas Vaitkevičius, Rimantė Zinkutė. Šiam straipsniui paruoštas 4 skyrius

„*Klasterinė analizė arba kaip galima iš krūvos nuoskalų surinkti tą pačią plytą*“ (0,5 a.l.).

Toliau nagrinėjo Vilniaus urbanizacijos temą, atlikdamas infrastruktūros ir paleoreljefo tyrimus. Analizavo apie „Kreivąjį miestą“ surinktą medžiagą ir kartu su O. Valioniene baigė rengti ir publikavo straipsnį

„*Палеорельеф вильнюсского „Сувум castrum“ («Кривого замка»)* (bendra apimtis 3,0 a.l.)

G. Vaitkevičius (1,0 et.) Atlikdamas Vilniaus materialinės kultūros tyrimus, toliau nagrinėjo Vilniaus buitinę keramiką, vykdė masinės keraminės medžiagos 3D fiksaciją (Lietuvos Nacionaliniame muziejuje), tai visiškai naujas dar neįsisavintas keramikos fiksavimo būdas, praplečiantis informatyvumo galimybes. Informacija bus panaudota datavimui ir Vilniaus miesto socialinės istorijos ir senųjų technologijų studijoms. Kuriama Vilniaus keramikos duomenų bazė, ja remiantis bus atliekamas tyrimas ir rašoma studija „Vilniaus keramikos morfologija“. Kartu buvo analizuojama medžiaga apie Vilniaus geologines sąlygas, siejant šias sąlygas su pirminiu Vilniaus kultūriniu reljefu. Baigtas rengti ir publikuotas straipsnis:

„*Вильнюс от поселения до королевского города*“ (1,7 a.l.)

O. Valionienė (0,5 et.) Tirdama Vilniaus urbanizacijos temą, 2013 metais nagrinėjo dvi problemas: 1) Kreivojo miesto ir Vilniaus genezės specifika Vidurio Rytų Europos urbanizacijos kontekste. Tyrimo pagrindu praplėstas ir papildytas kolektyvinės monografijos „Kreivasis miestas“ skyrius

„*Kreivojo miesto ištakų problematika*“ (1,4 a.l.)

Vykdamas tyrimą siekta suvokti Vilniaus vietą Europos urbanizacijos procese, jo įkūrimo prielaidas, kritiškai įvertinti istoriografijoje kilusią polemiką dėl Vilniaus ir, tame tarpe, Kreivojo miesto kilmės ir atsiradimo laiko. Tam skirta išvyka į Lenkijos MA istorijos institutą pagal mokslinių mainų programą 2013 m. kovo 11-23 d., dirbta Varšuvos bibliotekose: surinkta informacija apie Lenkijos Pamaro, Skandinavijos, Rusijos, Vakarų ir Rytų Baltų regiono ankstyvuosius ir brandžius viduramžių miestus, jų įkūrimo laiką, raidos ypatumus, iškilimo ir sunykimo prielaidas.

2) Viduramžių miesto sakralinių erdvių struktūra. Sakralinės struktūros tyrimas svarbus dviem aspektais. Pirma, buvo išnagrinėtas vienas pagrindinių viduramžių miesto komponentų – bažnyčios ir laidojimo kompleksai, jų erdvinio išsidėstymo logika, tarpusavio sąveika ir santykis su urbanistine aplinka. Užčiuoptas slenkstis tarp viduramžių ir reformacijos laikotarpio sakralinių erdvių struktūros. Antra, sakralinių erdvių tyrimo pagrindu buvo suformuluoti viduramžių miesto netaisyklingos erdvinės struktūros formavimosi principai ir pasiūlytas jos iššifravimo būdas. Tyrimo rezultatai išdėstyti parengtame straipsnyje

„*Viduramžių miesto sakralinių erdvių struktūra*“ (apimtis 2.5 a. l).

Buvo tęsiamas Vilniaus tyrimų duomenų bazės sudarymas: peržiūrėti Kultūros paveldo centro bibliotekos archeologinių ir architektūrinių tyrimų fondai (f. 5, 6, 7, 39). Suskaitmeninta 199 bylų informacija (situacijos planai, stilistinės kartogramos ir tyrimų išvados).

1.2. Atliekant Katalikų bažnyčios ir kitų krikščioniškų konfesijų veiklos Vilniuje tyrimus, nagrinėtos temos:

S. Rowell (0,5 et.) 2013 m. toliau tyrinėjo XV-XVI a. I. pusės vilniečių dvasinį gyvenimą bei Vilniaus bažnyčios integravimąsi į bendrąsias religines tendencijas tiek Vilniaus vyskupystėje (publikuotas straipsnis apie špitolių fundavimą kartu su šaltiniais) tiek Gniezno metropolijoje, kurios dalis, - Vilniaus vyskupystė (tyrinėjo lig šiolei niekieno netirtą temą, būtent Gniezne nuspręstas Vilniečių apeliacines bylas; bylinėjosi dvasininkai su dvasininkais, su amatininkais; sutuoktiniai ir nesėkmingai prisižadėjusios poros, amatininkai (Vilniaus vamzdžių liejikas su miesto vaistininku)). Taip pat rinko medžiagą Vilniaus Šv. Jono bažnyčios istorijai – mansionarijų fundacijos, ginčai tarp buvusio bei esamo klebonų ir taip toliau (Lietuvos archyvuose (MAVB) ir Gniezno (Arkivyskupystės) archyve). Pastarieji tyrimai tęsiami. Spaudai pateiktas straipsnis apie santykius tarp miesto katalikų ir stačiatikių bendruomenių:

„*Whatever pagan the bearer might be, his documents are valid*“, (1,0 a.l.; *Lithuanian Historical Studies*, 18).

D. Baronas (0,5 et.) Tirdamas bažnytinių Vilniaus brolijų temą, užbaigė didelės apimties išsamų straipsnį apie Vilniaus miesto istorijoje ryškų pėdsaką palikusią stačiatikių Šv. Dvasios broliją:

„*Stačiatikių Šv. Dvasios brolijos įsisteigimas Vilniuje 1584–1633 m.*“ (3,1 a.l.).

Minimas straipsnis paskelbtas „Bažnyčios istorijos studijų“ t. 5, 2013 m. vasario mėnesį, tačiau pats leidinys dėl nuo straipsnio autoriaus nepriklausančių aplinkybių buvo pažymėtas 2012 m. data. Šiame straipsnyje Vilniaus stačiatikių brolija buvo analizuojama kaip socialinis-religinis

fenomenas, išryškinant jos kūrimosi aplinkybes, jos institucionalizacijos raidą, atsekant jos kontaktus su Lvovo stačiatikių, LDK rusėniškų žemių bei graikiškųjų Rytų pasauliu. Buvo patikslintos Šv. Dvasios cerkvės pastatymo aplinkybės, chronologija, išsakyti argumentai dėl realaus brolijos mokyklos ir bendruomeninio gyvenimo vienuolyno funkcionavimo pradžios, preliminariai įvertintas brolijos nekilnojamasis turtas Vilniaus miesto ribose ir už jų, bei išryškinti pagrindiniai brolijos socialinės struktūros bruožai. Vėliau analizuojant tarpkonfesinių santykių Vilniuje XV-XVIII a. klausimą, sutelkė savo dėmesį į Petro Skargos veiklą Vilniuje, užbaigdamas ir 2013 m. rudenį „Senosios Lietuvos Literatūros“ serijai įteikdamas galutinę straipsnio versiją:

„*Didaktinis Petro Skargos požiūris į rusėnus*“ (1,4 a.l.).

Šiame straipsnyje analizuojant bendrą Skargos požiūrį į stačiatikius įvertintas jo diferencijuotas požiūris į rusėnus ir graikus, ir tuo pačiu išryškintas veikalo „Apie Dievo Bažnyčios vienybę“ vilnietiškas kontekstas. Susitelkus į konkrečias šio veikalo parašymo ir paskelbimo aplinkybes, tyrėjas išskėlė argumentuotą nuomonę, kad būtent Vilniaus aplinkos katalikų elitas atliko svarbiausią išorinio *spiritus movens* vaidmenį skatinant Skargą rašyti būtent tokios pobūdžio veikalą. Tokiu būdu siekta ne tik šį veikalą „įkontekstinti“ lokaliajoje erdvėje ir taip atskleisti veikalo genezę, bet ir atskleisti jo lituanistinius bruožus, leidžiančius geriau pajusti to meto visuomenės gyvenimo pulsą. Lygiagrečiai minėtiems darbams Baronas atliko archyvinės medžiagos apie Senąjį Vilnių paieškas Lietuvos valstybės istorijos archyve, Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraštyne bei Varšuvos vyriausiam senųjų aktų archyve. Pavyko aptikti duomenis, kurie pravers tiriant Vilniaus pilių funkcionavimą, kai kurių bažnytinių institucijų veiklą, miestiečių ir didžiojo kunigaikščio valdžios santykius. Archyvinių paieškų rezultatai pristatyti Lietuvos istorijos institute 2013 m. gruodžio 17 d. įvykusiame seminare „Tarpkonfesiniai ir tarpetniniai santykiai Vilniuje“.

Parengta ir publikuota neplanuota recenzija „Knyga, kuri išliks: Gedimino Vaitkevičiaus *Vilniaus įkūrimas*“ (0,42 a.l.)

A. Katilius (0,5 et.) 2013 m. tirdamas temą „Vienuolynų veikla ir jų uždarymas XIX a.“, analizavo Rusijos imperijos vykdytą politiką vienuolynų atžvilgiu nuo Jekaterinos II iki Vilniaus generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo laikų. Buvo peržiūrėti Rusijos valdžios priimti juridiniai aktai, kurie buvo paskelbti Rusijos imperijos įstatymų rinkinyje. Taip pat buvo gilinama istoriografija, kurioje aptariama Rusijos imperijos vykdyta politika vienuolynų atžvilgiu ir šios politikos pasekmė Vilniaus vienuolynų uždarinėjimui. Tyrinėjant Vilniaus vyrų ir moterų vienuolynų uždarinėjimą per visą XIX amžių, buvo renkama archyvinė medžiaga Lietuvos valstybės istorijos archyve. Visa surinkta istoriografinė ir dokumentinė medžiaga buvo apibendrinta parašytame straipsnyje

„*Vilniaus miesto vienuolynai ir Rusijos imperijos vykdoma politika XIX amžiuje*“ (2,4 a.l.; įteiktas į LKMA metraštį).

Taip pat archyve rinkta medžiaga tema „Vilniaus miesto parapijos XIX a.: tinklas ir tikinčiųjų skaičiaus dinamika“, kuri bus panaudota 2014 m. rašomame straipsnyje.

1.3. Atliekant Vilniaus – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lietuvos sostinės funkcijų XVII – XX a. I pusėje, ypač krizių laikotarpiais, tyrimus, nagrinėtos temos:

E. Meilus (0,5 et.) Tirdamas temą „Vilniaus gyvenimas ir jo kaip sostinės funkcionavimas maskvėnų okupacijos metu“, parengė programoje planuotą straipsnį

„XVI-XVII a. Vilniaus istoriografijos apžvalga“ (1,0 a.l.),

kuris bus įteiktas *Lietuvos istorijos metraščiui*. Šiame str. apžvelgtas įvairių šalių istoriografijos įdirbis įvairiausiomis XVI-XVII a. Vilniaus istorijos temomis (miesto savivalda, teisė, ūkinis gyvenimas, demografija, gyventojų butis ir tarpkonfesiniai santykiai, įvairios etninės ir religinės bendruomenės bei brolijos, miesto struktūra, sociotopografija, sostinės funkcijos ir kt. temos). Vykdamas programą šie duomenys padės orientuotis, į kurias mažiau iširtas temas ateityje bus galima kreipti XVI-XVII a. Vilniaus istorijos tyrimus, kad gauti kuo pilnesnį miesto istorijos vaizdą. Programos temą atitinka ir neplanuoti parengtas bei Minties leidyklai įteiktas

„Įvadas“, į lietuvių kalbą išverstai J.I. Kraševskio knygai *Vilnius, nuo jo pradžios iki 1750 m.*, T. I (1,0 a.l.).

Šis įvadas ateityje padės Vilniaus istorijos tyrėjams įvertinti šiame tome paskelbtus duomenis ir jų interpretaciją.

Dalyvavo viename pagal Programą suplanuotame seminare (2013.12.17 Vilniuje, LII seminare *Tarpkonfesiniai ir tarpetniniai santykiai Vilniuje* perskaitytas pranešimas „Tarpkonfesiniai ir tarpetniniai santykiai Vilniuje *Tvano* metu (1655-1661 m.)“). Taip pat dalyvavo dvejose neplanuotose konferencijose, kur perskaitė du Programos temą atitinkančius pranešimus: 1) 2013.05.25 Vilniuje, Šv. Jokūbo ir Pilypo dominikonų bažnyčioje, konferencijoje *Lukiškių Dievo Motinos atvaizdas: kontekstai ir pamaldumai*, skaitė pranešimą „Vilniaus Lukiškės XVII a. karų laikotarpiu. Karo padariniai ir trofėjai“; 2) 2013.09.28 Šiauliuose, *III-e Lietuvos istorikų suvažiavime* perskaitė pranešimą „Vilniaus miestiečių atmintys 1655-1661 m. okupacijos metais“.

G. Sliesoriūnas (0,25 et.) Nagrinėdamas temą apie LDK centrinių valdžios institucijų veiklą Vilniuje XVII a. 2-oje pusėje –XVIII a. pradžioje, Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos rankraščių skyriuje rinko istorinę medžiagą, būtiną individualios užduoties įgyvendinimui. Surinko vertingos medžiagos apie seimelių, Vyriausiųjų ir Iždo Tribunolų, konfederacinių suvažiavimų veiklą Vilniuje XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje. Rinko publikacijas apie Vilnių, pasirodžiusias Lenkijos ir Lietuvos valstybėje XVIII a. leistuose periodiniuose leidiniuose. Rengiamam Vilniaus istorijos šaltinių ir dokumentų rinkiniui surinkta XVII –XVIII a. Vilniaus istoriją nušviečiančių dokumentų – pateikta 1 a. l. šaltinių (XVII-XVIII a. spausdintų ne lietuvių kalba) perrašų ir 0.5 a. l. rankraščių XVII-XVIII a. šaltinių perrašų. Parengtas planuotas straipsnis

„*Vilniaus seimelis XVII ir XVIII a. sandūroje*“ (1,0 a.l.; *Lietuvos istorijos metraštis*)

Šiame straipsnyje apžvelgtos problemos, kurios buvo svarstomos to meto Vilniuje vykusiuose seimeliuose (ne tik Vilniaus, bet ir pabėgėlių (egzulantų) – Smolensko ir Starodubo, kurie vykdavo Vilniuje, politinių grupuočių susidūrimai šiuose seimeliuose, seimelių poveikis Vilniaus miesto viešajam gyvenimui.

Taip pat parengta neplanuota recenzija knygai: David Frick, *Kith, Kin, and Neighbors: Communities and Confessions in Seventeenth-Century Wilno*, Ithaca and London: Cornell University Press, 2013, 529 p., (0,5 a.l.; *Lietuvos istorijos metraštis*).

Perskaitytas mokslinis pranešimas „LDK Vyriausieji Tribunolai Vilniuje XVII ir XVIII a. sandūroje – politinės kovos arena“ Lietuvos istorikų suvažiavime, vykusiame Šiauliuose 2013 m. rugsėjo 26-29 d..

E. Gimžauskas (0,5 et.) Tiriant politinio gyvenimo Vilniuje 1918 m. - 1919 m. temą, buvo nagrinėtas Vilniaus politinio lietuviškumo klausimas 1919 m. sausio mėn., t. y. tuo metu, kai Lietuvos Laikinoji vyriausybė iš Vilniaus persikraustė į Kauną. Iš esmės tyrimas yra 2012 m. atlikto tyrimo „Vilniečių nuostatos ir Vilniaus politinio lietuviškumo klausimas 1918 m. lapkričio - gruodžio mėn.“ tęsinys (abu tyrimai publikuojami straipsnių pavidalu). Detaliai nušviečiama įvykių toje trumpoje, bet komplikuojuoje laiko atkarpoje panorama, bandoma išsamiai pristatyti politinių ir visuomeninių jėgų tuometiniame Vilniuje santykį. Svarbiausias uždavinys - atskleisti lietuvių pozicijų Vilniuje būklę, palyginti jas su kitų konkuruojančių jėgų pozicijomis, bandant nustatyti santykį tarp objektyvaus ir propagandinio lietuviškos valdžios centro perkėlimo motyvo. Įteiktas straipsnis

„Vilniaus politinis lietuviškumas 1919 m. sausį: teorija ir praktika“ (1,5 a.l.; *Lietuvos istorijos metraštis*. 2013, 2).

1.4. Atliekant Vilniaus gyventojų skaičiaus ir demografinės raidos tyrimus (XVII-XX a.) nagrinėtos temos:

A. Urbanavičius (1,0 et.) Tiriant Vilniaus demografinę raidą XVII- XVIII a., toliau rinko ir studijavo bibliografiją apie vieną iš istorinės demografijos temų - vaisingumo tyrimus, rinko archyvinis šaltinius Vilniaus istorinei demografijai tirti, kūrė tyrimams reikalingą kompiuterinę duomenų bazę, pradėjo rašyti straipsnį apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestėnų migraciją į Vilnių. Be to, padėjo straipsnio apie Vilniaus Šv. Dvasios bažnyčios rūsiuose esančių mumijų tyrimus autoriui dr. Dario Piombino-Mascali, surinko medžiagos apie minėtosios bažnyčios, to meto Vilniaus ir Lietuvos istoriją. Dėl rimtų sveikatos sutrikimų programoje planuoto straipsnio neparengė (žr. pastabas prie ataskaitos)

V. Stravinskienė (0,5 et.) 2013 m. tyrimai koncentravosi: 1) Tiriant temą „Vilniaus miesto etninė – demografinė raida 1918-1939 m.“, archyvinės medžiagos apie Vilniaus demografinę raidą 1920-1939 m., tarptautinius santykius ir kt. kaupimas moksliniams tyrimams (LCVA, LLMA, MAVB RS, LLTI RS) ir moksliniai tyrimai; 2) istorijos šaltinių paieška ir kaupimas daugiatomiam dokumentų rinkiniui (dokumentai apie Vilnių 1920-1939 m.: etninės bendruomenės, lokalios Lenkijos valdžios etninė politika, švietimo raida ir kt.); 3) duomenų paieška "Įdomiajai Vilniaus istorijai". Įteiktas straipsnis:

„*Migraciniai procesai ir Vilniaus m. etninė-demografinė padėtis: XX a. 3-4 dešimtmečiai*“, *Oikos redkolegijai* (apimtis – 1, 1 a.l.)

1.5. Atliekant Vilniaus miesto urbanistinės ir socioekonominės raidos XIX a. – XX a. pirmojoje pusėje tyrimus, nagrinėtos temos:

V. Pugačiauskas (0,5 et.) Tyrimo tema „Vilniaus miesto krikščionių amatininkų cechų funkcionavimas“ rengiama monografija „Vilniaus amatininkų cechai XIX a.: korporacinės organizacijos veiklos formos ir kolektyvinė biografija“. Lietuvos valstybės istorijos archyve, kuriame yra išlikusi pagrindinė medžiaga apie Vilniaus amatininkų cechus, buvo renkami duomenys apie cechų personalinę sudėtį, atsižvelgiant į jų užimamą vietą korporacinėje organizacijoje. Visų pirma renkami ir sisteminami duomenys apie meistrus, pameistrius ir mokinius remiantis cechų statutais ir posėdžių protokolais, Vilniaus amatų valdybos ir Vilniaus

dūmos raštais ir kitais dokumentais. Remiantis surinkta medžiaga buvo rašomas užplanuotos monografijos skyrius

„*Meistras, pameistrys, mokinys*” (1,0 a.l.).

Jame išanalizuota cechų narių statistinė dinamika ir ją nulemiančios priežastys, nagrinėjama jų vykdomos funkcijos cechų valdyme ir gamybiniame procese, paliečiama meistrų moterų problema bei aptariami narių tarpusavio santykių klausimai.

Kartu, buvo ženkliai papildytas Rusijos valstybės karo–istorijos archyvo medžiaga ir galutinai parengtas planuotos kolektyvinės monografijos „Vilniaus Kreivasis miestas” skyrius

„*Kariniai įtvirtinimai Trijų Kryžių kalne 1831–1878 m: statyba, eksploatacija ir poveikis reljefui*” (1,3 a.l.)

Skyriuje remiantis faktografinė (statybos dokumentacija: brėžiniai, darbų ir statybinių medžiagų sąmatos, caro valdžios karinių ir civilinių institucijų ataskaitos ir t.t.) ir kartografinė (karinių įtvirtinimų Trijų Kryžių kalne planai) medžiaga išanalizuoti Trijų Kryžių kalno įtvirtinimų statybos eiga 1831 metais ir jų eksploatacija iki 1878 m. Didžiausias dėmesys buvo sukonzentruotas į problemą, kaip karinių įtvirtinimų statybos darbai ir jų tolesnė eksploatacija darė įtaką Trijų Kryžių kalno ir jo prieigų pirminio reljefo pokyčiams.

V. Jogėla (1,0 et.) Tiriant Vilniaus urbanistinę raidą, rengiama monografija „Šnipiškės XVIII a. pab. – XX a. pradžioje: raida ir struktūra“. Papildomai rinkta archyvinė medžiaga monografijai Lietuvos valstybės istorijos archyve, Varšuvos Senųjų aktų archyve (Lenkija), Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriuje, Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraščių skyriuje, Lietuvos valstybiniame archyve, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraščių skyriuje. Dėl didelio kiekio naujos Varšuvos archyvuose surastos sunkiai įskaitomos archyvinės medžiagos užtruko monografijos rengimas. Parašytos monografijos dalys:

Žydu kapinės (0, 8 a.l.), *Šnipiškių plytinės* (0,85 a.l.), *Žydai Šnipiškėse* (0,6 a.l.).

Z. Medišauskienė (0,25 et.) Toliau nagrinėta Vilniaus visuomeninio gyvenimo – draugijų veiklos XIX a. - XX a. pradžioje - tema. Rinkta Vilniuje veikusių draugijų veiklos 1900-1914 m. medžiaga Vilniaus bibliotekose (spausdinti įstatai, kasmetinės veiklos ataskaitos, narių sąrašai, spaudos pranešimai ir pan.). Analizuotas draugijų veiklos pobūdis, tikslai, jų tautinė sudėtis, tarpusavio ryšiai, stengiantis nustatyti Vilniuje veikusių draugijų tinklo struktūrą pagal veiklas ir tautinę sudėtį. Atliktas tyrimas apibendrintas straipsnyje:

„*Vilniaus draugijų tinklo struktūra 1900-1914 m.*“ (1,5 a.l.; Miestų tyrimai, 4).

V. Petronis (0,25 et.) Programoje pradėjo dirbti nuo 2013 m. liepos 1 d (nuo gruodžio 1 d. priimtas pastoviam darbui). 2013 metais buvo rinkta su tema "Tarpkonfesiniai ir tarpetniniai santykiai Vilniaus mieste XIX amžiuje" susijusi archyvinė ir dokumentinė medžiaga (periodika, spausdinti darbai, statistika ir kartografija Vilniaus archyvuose ir bibliotekose).

G. Vaskela (0,5 et.) Tyrimo tema „Vilniaus miesto ūkinė raida Lenkijos valdymo metais“. Rinkta istorinė ir statistinė medžiaga apie Vilniaus ūkį (pramonė, ryšiai, transportas, paslaugos) XX a. III-IV dešimtmečiais (literatūra, spauda, statistikos rinkiniai, oficialūs Vilniaus savivaldybės leidiniai).

1.6. Atliekant Vilniaus, kaip sovietinės Lietuvos sostinės tyrimus, nagrinėta tema:

S. Grybkas (0,25 et.) Tiriant temą „Vilnius, kaip sovietinės Lietuvos sostinė“, ataskaitiniais metais buvo rinkta archyvinė medžiaga Lietuvos ypatingojo archyvo LKP dokumentų skyriuje, Vilniaus miesto partijos komiteto fonde (F.3109). Taip pat susitikta ir daryta interviu su buvusiu Vilniaus miesto partijos komiteto pirmuoju sekretoriumi (1984-1988) Vladislavu Mikučiausku. Nors pateikėjas atsisakė, kad interviu būtų įrašytas, jo pateikta informacija yra naudinga tyrinėjant miesto valdymo, gorkomo personalinius tinklus.

2013 m. peržiūrėtas svarbus Vilniaus miesto plėtrai dokumentas, kuris bus rengiamas projekto šaltinių publikacijai. Tai iš Rusijos valstybės ekonomikos archyvo gautas SSRS Ministrų tarybos 1954 07 02 nutarimas Nr. 1334 "Dėl priemonių tolesniam pramonės įmonių, gyvenamųjų namų ir kultūrinės buitinės paskirties objektų vystymui Vilniaus mieste", kartu su šio dokumento priedu "Priemonės tolesniam pramonės įmonių, gyvenamųjų namų ir kultūrinės buitinės paskirties objektų vystymui Vilniaus mieste". Šis nutarimas, kurį iniciavo sovietinės Lietuvos valdžia, buvo svarbiu dokumentu, numatančiu intensyvią Vilniaus plėtrą. Kaip ir planuota, parengtas straipsnis, kuriame aptariama sovietinės respublikos sostinės statuso svarba sovietinėje federacinėje sąrangoje:

“*Vilnius – sovietinės Lietuvos „politinis“ centras?*” (0,75 a.l.)

Iš esmės parengta kolektyvinė monografija

V. Pugačiauskas, S. Sarcevičius, O Valionienė, *Vilniaus Kreivasis miestas*. (~ 9 aut.l.)

Turinys:

Įvadas

1. Kreivojo miesto rekonstrukcija

1.1. Kartografija

1.2. Kariniai įtvirtinimai Trijų Kryžių kalne 1831–1878 m: statyba, eksploatacija ir poveikis reljefui

1.3. Kreivojo miesto papilio rekonstrukcija

1.4. Kreivojo miesto reljefas geologiniais ir geofiziniais duomenimis

2. Kreivasis miestas ir Vilniaus urbanizacija

3. Kreivojo miesto ištakų problematika

Išvados

Priedai

Dalis knygos skyrių (1.1, 1.4, iš dalies 1.2, 1.3) parengti ir dalis tyrimui panaudotos medžiagos surinkta vykdant LMT finansuotą projektą „Kompleksinių metodų taikymas Vilniaus Kreivojo miesto (Curvum Castrum) tyrimuose“, MIP-10226.

2014 m. bus teikiamas projektas knygos išleidimui.

2. uždavinys: Vilniaus miesto istorijos šaltinių paieška, tyrimai, skelbimas

Toliau buvo renkami dokumentai ir šaltiniai Vilniaus miesto šaltinių rinkiniui. Į šį rinkinį pasiūlyta: 12 Vilniaus Konsistorijos XV-XVI a. pradžios dokumentų (bažnyčios teismų

dokumentai iš LMAVB ir Gniezno archyvo), 46 XVI a. dokumentai iš Lietuvos Metrikos ir Archiwum Główny Akt Dawnych (AGAD, Varšuva) fondų; 3 XVII-XVIII a. dokumentai iš AGAD'o, Lenkijos mokslų akademijos bibliotekos Krokuvoje ir LVIA; 17 pranešimų iš XVIII a. Vilniaus periodikos apie Vilniaus ir vilniečių gyvenimą; Vilniaus vokiečių audejų cecho 1831 m. įstatai (LVIA); Vilniaus gubernatoriaus raštas Vilniaus policmeisteriui dėl Vilniaus bernardinų ir pranciškonų konventualų vienuolynų uždarymo, 1864 08 08 (Lietuvos valstybės istorijos archyvas); 14 dokumentų iš Lietuvos valstybės centrinio archyvo apie tarpukario Vilniaus tautinių mažumų padėtį, lietuvių veiklą, vilniečių kasdienybę; SSRS Ministrų tarybos 1954 07 02 nutarimas Nr. 1334 "Dėl priemonių tolesniam pramonės įmonių, gyvenamųjų namų ir kultūrinės buitinės paskirties objektų vystymui Vilniaus mieste" (Rusijos ekonomikos istorijos archyvas).

R. Miknys (0,25 et.) rengė spaudai eilinių M. Römerio *Dienoraščio* tomą. *Parengta spaudai, parašant paaiškinimus, atliekant teksto mokslinę redakciją ir parašant įvadą „Ant dviejų pasaulių ribos: Mykolo Römerio, jo šeimos bei artimos socialinės aplinkos vertybių perkainavimo kryžkelės 1920 – 1922 metais“* mokslinė publikacija

Mykolas Römeris, Dienoraštis. 1921 m. lapkričio 9-oji – 1922 m. birželio 15-oji. / Sudarytojas, ir mokslinis redaktorius R. Miknys. Paaiškinimai R. Miknys. Iš lenkų kalbos vertė Vaiva Grigaitienė. - Vilnius: Versus aureus, 2013. – 341 p.

Šioje knygoje publikuojamas išverstas iš lenkų į lietuvių kalbą *Dienoraščio* tekstas, apimantis laikotarpį nuo 1921 m. lapkričio 8 d. iki 1922 m. birželio 15 d. *Dienoraščio* tekste ypač daug vietos skirta Vilniaus klausimo sprendimui, Vilniaus tautinių grupių problematikai.

Gavus finansavimą 2013 m. buvo užsakytos dokumentų kopijos, būtinos rengiant šaltinių rinkinį „XVII a. vidurio Maskvos okupacijos Lietuvoje šaltiniai, T. III: Prisiekę svetimiams valdovams“. Kopijos bus gautos 2014 m. pradžioje ir pradėtas šaltinio perrašas.

Vilniaus archeologinių tyrinėjimų atlasas papildytas Kultūros paveldo centro archyvo archeologinių ir architektūrinių tyrimų fondų 168 bylų informacija (situacijos planai ir tyrimų išvados).

3. uždavinys: Seminarų Vilniaus miesto istorijos temomis rengimas

2013 m. gruodžio 17 d. įvyko planuotas programos seminaras „Tarpkonfesiniai ir tarpetniniai santykiai Vilniuje“.

Perskaityti pranešimai:

R. Jonaitis, Stačiatikių bendruomenė Vilniuje XIII-XIV a., kapinyno Bokšto g. duomenimis

S. Rowell, Bet kokio pagonio, koks tas laiškinkas bebūtų, dokumentas priimtinas

E. Meilus, Etniniai ir konfesiniai santykiai Vilniuje *Tvano* metu (1655-1661 m.)

E. Gimžauskas, Tautiniai santykiai Vilniuje 1918 - 1919 m. sandūroje

V. Stravinskienė, Tarpetniniai santykiai Vilniuje 1920–1939 m.

D. Baronas, Vilniaus istorijos šaltinių paieškos 2013 m.

4 uždavinys: Tęstinio leidinio „Miestų praeitis“ leidyba

2012 m. išleidus „Miestų praeities“ 3 numerį, 2013 m. pradėtas komplektuoti 4 numeris.

5 uždavinys. Žinių apie Vilniaus praeitį populiarinimas.

Atrinkti tekstai antologijai „Vilnius amžininkų akimis“:

Lydos stalininko (Daniel Kazimierz Szyszko) žmonos laidotuvių Vilniuje šv. Jonų bažnyčioje 1742 m. aprašymas: *LVIA*, F. 1135, ap. 20, b. 302, l. 76-79v, 94-96v, 110, (orig.): Dyjariusz albo notacyje roku całego, to jest 1742 obrządków różnych, zwyczajów, kościoła św. jańskiego Soc. Jesu w tymże roku zachowanych za wolą i konsensem przełożonych Societatis, każdej niedzieli i świąt rozmaitych czas dzwonienia na nieszpory, msze solenne i nie solenne, to jest farskie, także ceremonie kościelne, różne i różnych czasów obserwowane i z pilnością wykonnotowane dla wygody zakrystyjana ten memoriał sporządzony AD Majorem DEI Gloriam.

Wilnas Leidenszeit im Kriege; prof. dr. J. Partsch, Zur Einnahme Wilnas; dr. F. Bergemann, Keiserbesuche in Wilna, *Das Litauen-Buch. Eine Auslese aus der Zeitung der 10 Armee*, Druck und Verlag: Zeitung der 10. Armee, 1918, p. 116-132, 132-134, 134-137.

O. Wiohrle, Wilna. Ein Kultur- und Stadtebild, *Das Land Ober Ost. Deutsche Arbeit in den Verwaltungsgebiet en Kurland, Litauen und Bialystok-Grodno*, Stuttgart und Berlin: Verlag der Presseabteilung Ober Ost, 1917, p. 42-59.

Apie sklaidą daugiau žr. Ataskaitos 5 dalyje.

4. PUBLIKUOTI MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

Pateikite per programos ataskaitinį laikotarpį paskelbtų mokslinių tyrimų rezultatų (įskaitant monografijas ir kt.) bibliografinį sąrašą su internetinės prieigos (jei tokia yra) nuorodomis.

Biomedicinos, fizinių, technologijos ir žemės ūkio mokslų sričių programų vykdytojai pateikia tik monografijų ir periodiniuose mokslo leidiniuose, turinčiuose cituojamumo rodiklį (Impact Factor) „Thomson Reuters Web of Knowledge“ duomenų bazėje publikuotų straipsnių bibliografinius aprašus, patentus.

Šaltinių publikacijos:

Mykolas Römeris, *Dienoraštis. 1921 m. lapkričio 9-oji – 1922m. birželio 15-oji* / Sudarytojas, ir mokslinis redaktorius R. Miknys. Paaiškinimai R. Miknys. Iš lenkų kalbos vertė Vaiva Grigaitienė. - Vilnius: Versus aureus, 2013. – 341 p. ISBN 978 – 9955 -34 – 360 – 8.

Straipsniai:

Baronas B., „Stačiatikių Šv. Dvasios brolijos įsisteigimas Vilniuje 1584–1633 m.“, *Bažnyčios istorijos studijos*, 2012, t. 5, p. 47–97, santrauka anglų k. p. 411–414. (ISSN 1392-0502) [Leidinis faktiškai išleistas 2013 m.]

Gimžauskas E., Vilniečių nuostatos ir Vilniaus politinio lietuviškumo klausimas 1918 m. lapkričio – gruodžio mėn., *Lietuvos istorijos metraštis*. 2012, t. 2, Vilnius, 2013, p. 83 – 108. ISSN 0202-3342.

Jonaitis R., Исследования на территории „Civitas Rutenica“ в 2011 г. Проверка теорий, *Археология и история Пскова и Псковской земли*, 58. 2013, с. 380-383. ISBN 978-5-94375-124-0

Kaplūnaitė I., От миссии францисканцев до католического района, *Археология и история Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье*. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 147-160. ISBN 978-9955-847-71-7

Kaplūnaitė I., Археологические исследования «Немецкого города» в Вильнюсе, *Археология и история Пскова и Псковской земли*, 58, 2013, с. 384-388. ISBN 978-5-94375-124-0

Katilius A. Vilniaus vienuolynai XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2013, t. 37, p. 131–170. ISSN 1392-0502

Meilus E., Jono Kazimiero Vazos laikų Vilnius (1648-1668), *Chronicon Palatii Magnorum Ducum Lithuaniae*, T. II, sudarytojas G. Striška, Vilnius, 2012, ISSN 2029-8943, p. 205-210. (faktiškai išleista 2013 m.)

Rowell S.C., The Role of charitable activity in the formation of Vilnius society in the 14- mid-16 centuries, *Lithuanian Historical Studies* 17 [ISSN 1392-2343], pp. 39-69

Sarcevičius S., Valionienė O., „Палеорельеф вильнюсского „*Curvum castrum*“ («Кривого замка»), *Археология и история Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье*. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 109-146. ISBN 978-5-94375-124-0

V. Stravinskienė, Ethnic-demographic changes in the data of the city Vilnius (1920–1939), *Lithuanian Historical Studies*, 2012, Vol. 17, 2013, pp. 117– 138. ISSN 1392-2343

G. Vaitkevičius, Вильнюс от поселения до королевского города, *Археология и история Литвы и северо – запада России в раннем и позднем средневековье*. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 81-100. ISBN 978-5-94375-124-0

D. Baronas, „Knyga, kuri išliks: Gedimino Vaitkevičiaus *Vilniaus įkūrimas*“, in: *Knygų aidai*, 2013, nr. 1, p. 22–25. (ISSN 2029-7238 Recenzija knygai: G. Vaitkevičius, *Vilniaus įkūrimas*, Vilnius, 2010, pp. 126 (ISBN 978-609-8039-06-1)

5. REZULTATŲ SKLAIDA

Pateikite per programos ataskaitinį laikotarpį panaudotų rezultatų viešinimo ir populiarinimo priemonių sąrašą (tai, kas nepateikta „5. Publikuoti mokslinių tyrimų rezultatai“). Pateikite tikslius sklaidos priemonių bibliografinius ar kitokius duomenis (pvz., konferencijos pavadinimas, pobūdis (tarptautinė, Lietuvos, mokslinė, populiarinimo ar kt.) vieta, laikas, dalyvių skaičius ir kt.).

Pranešimai konferencijose:

D. Baronas: Tarptautinė mokslinė konferencija: „Herder-Alumni-Tagung 2013. Kaleidoskop aktueller Studien und Projekte zur Ostmitteleuropaforschung“. Marburg, 2013 m. balandžio 11–13 d. Pranešimas: „Das Orthodoxe Vilnius: Die Entstehung und Entwicklung der

V. Stravinskienė, LLTI, 2013 m. gruodžio 5 d. konferencijoje „Vilnius ir Kaunas lietuvių kultūroje (1918–1940): tapatumo raiška“ perskaitytas pranešimas „Vilniaus miesto gyventojai 1920–1939 m.“

R. Jonaitis, 2013 m. balandžio 9 – 11 d. Pskove vyko tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“. Perskaitytas pranešimas: „Исследования на территории “Civitas Rutenica” в Вильнюсе в 2012 г. (Не)ождаанные открытия”

I. Kaplūnaitė, 2013 m. balandžio 9 – 11 d. Pskove vyko tarptautinis seminaras „Археология и история Пскова и Псковской земли“. Perskaitytas pranešimas „Мусор в повседневной жизни жителей католического района Вильнюса в 15 – 16 вв.“

G. Vaitkevičius, Ukrainos MA organizuotoje konferencijoje Kamenec-Podolske *Україна і велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.* pranešimas, „Возникновение Вильнюса“

G. Vaitkevičius, 2013 m. lapkričio 21-22 d. Lenkijos MA organizuotoje konferencijoje Lodžėje *Bron zwierniadlem epoki* pranešimas „Struktura obronna Krzywego grodu w Wilnie“.

G. Sliesoriūnas, 2013 m. rugsėjo 26-29 d., Šiauliai, Lietuvos istorikų suvažiavimas, planuotas mokslinis pranešimas „LDK Vyriausieji Tribunolai Vilniuje XVII ir XVIII a. sandūroje – politinės kovos arena“.

E. Meilus, 2013.09.28 Šiauliuose, *III-e Lietuvos istorikų suvažiavime*, pranešimas „Vilniaus miestiečių atmintys 1655-1661 m. okupacijos metais“

A. Urbanavičius, su bendraautoriais), pranešimas „The Lithuanian Mummy Project: an investigation of the human remains found in the Dominican Church of the Holy Spirit, Vilnius“, skaitytas konferencijoje „8th World Congress on Mummy Studies“, Rijodeženeire, Brazilijoje, 2013 m. rugpjūčio mėn.

Populiarinimo veikla:

2013 m. balandžio 22 d. – 25 d. Vilniaus miesto savivaldybėje buvo vykdomi gidų mokymo kursai. Skaitytos paskaitos:

- 1) „Ankstyvasis Vilniaus reljefas (XIII-XIV a.), Kreivosios pilies tyrinėjimų rezultatai ir Kreivojo kalno rekonstrukcija“ (S. Sarcevičius, O. Valionienė)
- 2) „Rusų miestas „Civitas Rutenica“ Vilniuje XIII a. II pusėje – XV a. pradžioje“ (R. Jonaitis)
- 3) „Katalikų rajonas Vilniuje XIV a. – XVI a. pr.“ (I. Kaplūnaitė)

2013 m rugsėjo 27 d. tarptautiniame mokslo sklaidos renginyje „Tyrėjų naktis“ skaitytos paskaitos:

- 1) „Archeologija+geologija+geofizika = senojo Vilniaus veidas“ (S. Sarcevičius, O Valionienė),
- 2) „Vilniaus nekropolio paslaptys“ (R. Jonaitis ir I. Kaplūnaitė);
- 3) „Kur šinkorka, ten ir kvorta ...“ (G. Vaitkevičius)

2013.05.25 Vilniuje, Šv. Jokūbo ir Pilypo dominikonų bažnyčioje, konferencijoje *Lukiškių Dievo Motinos atvaizdas: kontekstai ir pamaldumai*, perskaitytas pranešimas „Vilniaus Lukiškės XVII a. karų laikotarpiu. Karo padariniai ir trofėjai“ (E. Meilus)

6. PASTABOS APIE PROGRAMOS VYKDYMO EIGĄ

Pateikite pastabas (jei tokių turite) dėl programos vykdymo pasikeitimų, vykdymo problemų, naujų aplinkybių ir kt.

Baigiantis metams paaiškėjo, kad programos vykdytojas A. Urbanavičius dėl rimtų sveikatos sutrikimų nebegali dirbti intensyvaus mokslo tiriamojo darbo. Dėl 50 proc. sumažėjusio darbingumo ir specifinių darbo apribojimų teko keisti A. Urbanavičiaus darbo pobūdį ir rasti veiklą pagal jo galimybes. Pasitarus nuspręsta, kad A. Urbanavičiui pagal jėgas galėtų būti XVII-XVIII a. Vilniaus istorijos šaltinių perrašymas, o jo parengtus šaltinių perrašus skelbti LII tinklalapyje, padarant prieinamus platesniam tyrėjų ratui. Taip pat nuspręsta, kad tikslinga būtų perrašyti ir skelbti XVII-XVIII a. Vilniaus pajamų ir išlaidų knygas.

Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA, f. 458, ap. 1 bei f. SA) saugomos Vilniaus pajamų ir išlaidų knygos bei „pavartės“ ir „pagalvės“ mokesčiai yra vienas vertingiausių šio miesto istorijos šaltinių (jos surašytos lenkų kalba). Po 1655.08.08 maskvėnų kariuomenės Vilniaus užėmimo ir nuniokojimo, kai visas iki tol nuo XV a. kauptas miesto archyvas sudegė, naujas, iki šiol didžiaja dalimi išlikęs archyvas buvo pradėtas formuoti nuo 1657 m., kai okupacijos sąlygomis (iki 1661 m.) Vilniaus magistratas atnaujino savo darbą ir pradėjo kiekvienais metais atskirose knygose registruoti savo išlaidas bei pajamas bei namų savininkus ar nuomotojus (1657-1661 m. pastarųjų duomenų nėra). Vien tik iš XVII a. antros pusės (1657-1699 m.) tokių išliko 31 knyga už 1657-1662 m. (b. 15,17, 19), 1666-1672 (b. 23-29), 1674-1780 (b. 30-38), 1683 (b. 40 ir SA), 1685-1687 (b. 42-46), 1689-1692 (b. 47, 50, 53, 54) ir 1699 (b. 55) ir iš XVIII a. yra dar įvairių metų apie 70 knygų (kai kurių metų yra po 2-3 viena kitą papildančių ir kartojančių kn.). Šiose knygose galima rasti medžiagos ne tik apie namų („posesijų“) savininkus, bet ir kokius amatininkai bei pirkliai ir prekeiviai, kokius mokesčius mokėjo, kiek ir kas mokėjo už vandentiekį, degtinės, alaus ir midaus gamybą bei prekybą, pajamos iš svėryklos („svarstyklių“), iš atvežusių prekes vežimų, vežikų ir apie kitus miesto pajamų šaltinius. Iš miesto išlaidas atspindinčių knygų skyrių galime sužinoti apie smulčiausias tų metų magistrato išlaidas iš surinktų pajamų (atlyginimai miesto pareigūnams, išlaidas statybų ir remonto darbams, miesto šventėms ir t.t.). Šios Vilniaus pajamų ir išlaidų knygos gan išsamiai parodo miesto gyventojus bei atspindi to laikotarpio miesto ūkinį, finansinį ir iš dalies kultūrinį gyvenimą.

Šiose knygose esanti medžiaga istorikų, deja, yra dar labai mažai panaudota. Ši medžiaga yra neįkainojamas šaltinis ruošiant Vilniaus 700 m. jubiliejui (2023 m.) miesto istorijos knygą. Perrašius ir paskelbus internete padidėtų jų prieinamumas visiems besidomintiems, o tuo pačiu ir galimybės plačiai panaudoti įvairiuose tyrimuose. Atsiradus finansinėms galimybėms, šias knygas būtų galima nesunkiai paskelbti atskirais sąsiuviniais ar knyga. Prieš pat I-ą Pasaulinį karą Vilniaus archeografinė komisija buvo pradėjusi rengti savo darbų (AVAK) 40-ą tomą,

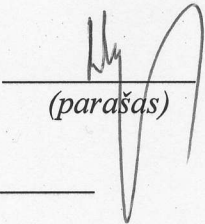
kuriame ketino išspausdinti XVII a. II-ą pusę apimančias šias knygas. 1915 m. knyga buvo pradėta spausdinti, bet suspėta išspausdinti tik 200 psl., nes miestą užėmė vokiečiai. Šie 200 psl. yra bibliografinė retenybė (LII yra tik 165 psl., kitų ieškoma).

A. Urbanavičiui nebegalint atlikti mokslinių tyrimų, nebėra galimybės įgyvendinti programos 1.4 uždavinio „Atlikti Vilniaus gyventojų skaičiaus ir demografinės raidos tyrimus (XVII-XX a.)“ dalies tyrimų, o būtent:

- a) surinkti naujų dar netyrinėtų archyvinių XVII-XVIII a. šaltinių Vilniaus demografijos tema (peržiūrėti parapinių metrikų ir kt. knygas);
- b) surinktų archyvinių XVII-XVIII a. šaltinių pagrindu sudaryti tyrimui reikalingą kompiuterinę duomenų bazę;
- c) atlikti XVII-XVIII a. Vilniaus demografinės raidos tyrimus.

LII nėra kito tyrėjo, galinčio pakeisti A. Urbanavičių ir atlikti istorinės demografijos tyrimus, kurie reikalauja specifinių žinių ir pasirengimo.

Programą vykdančios institucijos vadovas

(parašas)

Rimantas Miknys
(vardas, pavardė)